

Temes de l'exposició a la comarca del Bages

1. El front de guerra a la Catalunya central (1711): la campanya de Prats de Rei i Cardona (1711)

Durant la tardor de 1711 el front de guerra es va situar als Prats de Rei. Un exèrcit de 20.000 soldats, comandats pel mariscal austriacista Guido von Starhemberg, va establir-hi el seu campament el dia 17 de setembre. Les seves tropes es posicionaren entre les masies de can Selva i Puigfarnet, ocupant la vila dels Prats i instal·lant el seu quarter general a la Manresana. A l'altra banda del riu, el mateix dia 17 s'hi instal·lava un gran exèrcit borbònic, format per uns 35.000 soldats a les ordres del generalíssim duc de Vendôme. Ambdós exèrcits s'estigueren enfrontant amb la seva artilleria i infanteria durant tres mesos.

A mitjan octubre, des de Calaf, un destacament borbònic va començar a construir un camí carreter per traslladar la seva artilleria en direcció a Cardona amb l'objectiu de prendre'n la seva vila i fortalesa, que era la principal defensa que tenia l'exèrcit aliat a l'interior de Catalunya. El dia 14 de novembre el tinent general comte de Muret ocupava la vila de Cardona i el dia 17 iniciava el setge a la fortalesa, que era defensada per una guarnició de dos milers de soldats. El setge es va allargar trenta-cinc dies, durant els quals l'artilleria va estar bombardejant. Els dies 21 i 22 de desembre un destacament de l'exèrcit aliat format per 4.300 soldats i prop de tres milers de sometents va aconseguir trencar el setge a la fortalesa, després de vèncer les tropes borbòniques en combat a la Carosa i els Escorials. La victòria aliada de Cardona va provocar la retirada d'un exèrcit borbònic molt superior, que el dia 24 de desembre evacuava també el seu campament borbònic de Calaf i els Prats de Rei.

2. Terra cremada: el duc de Pòpoli i els incendis de Manresa, Salelles, Sallent i el Lluçanès

A partir del juliol de 1713, paral·lelament a l'expedició del diputat militar, els borbònics aplicaren a Catalunya una política de "terra cremada", es dedicaren a calar foc i reprimir durament els pobles i viles amb focus de revolta antiborbònica. Pretenien destruir tot allò que pogués ser útil per a l'enemic. Alguns dels pobles i ciutats que patiren aquesta repressió foren Arbúcies, Caldes de Montbui, Castellterçol,

Esparreguera, Espinelves, Lladó, Manresa, Moià, Monistrol de Montserrat, Oristà, Peramola, Prats de Lluçanès, Sallent, Sant Feliu Sasserra, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Quintí de Mediona, Sentmenat, Teià, Terrassa, Torelló, Viladrau i Vilassar. El duc de Pòpuli, principal inductor d'aquest terrorisme militar sobre la població civil, justificava aquestes actuacions de terra cremada i repressió total com l'únic mitjà per mantenir sotmesa una terra considerada insegura i propensa a la revolta com era Catalunya.

Incendi de Manresa

Manresa va ser una de les ciutats catalanes més castigades pels borbònics durant la Guerra de Successió. El seu posicionament a favor de l'exèrcit austriacista va ser castigat amb una desmesurada severitat. El 13 d'agost de 1713 un gran exèrcit borbònic a les ordres del general José de Armendáriz va incendiar la ciutat de Manresa. El foc es va propagar per bona part del nucli urbà. En total va afectar 522 edificis, prop de la meitat de la ciutat. L'incendi va deixar ensorrada la Plaça Major, el carrer de Sant Miquel, el carrer de Sobrerroca, el raval de Sant Andreu, el carrer de la Codinella, el carrer de Santa Llúcia, el carrer de Galceran Andreu, el carrer del Carme i les esglésies del Carme i de la Mare de Déu de Montserrat, entre d'altres. El mateix dia els borbònics cremaven també el nucli de Salelles. L'incendi borbònic de Manresa va voler afavorir per la via del terror la submissió pacífica dels pobles i viles de la Catalunya central. Moltes poblacions, davant del terror de la repressió borbònica, es passaren a l'obediència de Felip V.

El setmanari "La Gazeta de Barcelona", després d'explicar la notícia de la crema de Manresa, fa una crida a la resistència i defensa nacional davant d'un exèrcit invasor que pretén l'extermini i la fi de la nació catalana. Les paraules que fa servir són prou inequívokes: *"pués las ideas de el Enemigo contra Cathaluña son tan crueles, que no parando en quitar las Leyes, y Privilegios, ni en quemar Lugares, ahorcar Paysanos, y talar el Pais, desea extinguir, y acabar enteramente la Nacion, y si dexa algunos, será para transferirlos a donde lloren su ruina, dexando destruidas todas las Masias, o Casas de campo, y reducido el Principado a pequeños, y unidos Lugares, y baxo una*

pesada sujecion; y en la comprension de esta verdad solicita Barcelona a toda costa, precaver de esta inaudita crueldad, hasta consumir todos sus intereses, y derramar la ultima gota de sangre.”

Després de l'incendi de la ciutat i amb la meitat de les cases cremades, els manresans van haver de compartir vivenda. Moltes de les cases que es van lliurar de l'incendi van haver d'acollir dues i tres famílies en la mateixa vivenda.

Incendi de Sallent

El dia 13 de gener de 1714 una divisió de l'exèrcit borbònic, enviada pel brigadier José Vallejo i comandada pels coronels Bernardí Marimon i Félix Escalera, arribà a la vila de Sallent i es disposà a ensorrar i a cremar la vila perquè era addicta al rei Carles. Els sallentins es prepararen per defensar-se de les tropes borbòniques i es concentraren al Portal del Pont, però els soldats borbònics aconseguiren introduir-se a Sallent a través de la zona de la Riereta. Molts sallentins es tancaren a l'església. Moriren 83 persones, 25 de les quals de la pròpia vila. Algunes víctimes foren executades a ganivetades, com el batlle Bernat Coromines i el conseller Francesc Alsina. El notari sallentí Rafel Conangla va ser penjat a la forca a la Plaça Major de Manresa com a represàlia.

Incendi del Lluçanès

Durant el gener de 1714 un gran destacament borbònic a les ordres del conde de Montemar, s'endinsava pel Lluçanès i calava foc a les viles de Prats, Oristà i Sant Feliu Sasserra. El Lluçanès havia estat una de les primeres zones que s'havia alçat a primers de gener de 1714 contra les autoritats borbòniques per les elevades taxes de la fiscalitat. La resposta a l'alçament dels sometents lluçanesos va ser contestada pels borbònics amb sang i foc. Al cap de cinc mesos, l'1 de juliol de 1714, la vila de Prats va tornar a ser saquejada i incendiada, en aquesta ocasió quedant més de tres quartes parts del nucli afectat pel foc.

Massacre de Gaià

El dia 6 de febrer de 1714 els fusellers del coronel Joan Vilar i Ferrer, juntament amb uns quants sometents, degollaven més de 600 soldats borbònics, que havien estat capturats a Balsareny, al bosc de Pregones, dins del terme parroquial de Santa Maria de Gaià. Eren soldats dels regiments de León, Nieuport, Ostende i Grimau.

3. El moianès Rafael Casanova, conseller en cap de Barcelona l'11 de setembre

Rafael Casanova i Comes nasqué a Moià pels volts del 1660 en el sí d'una família benestant de paraires i hisendats rurals. Era el cinqué dels onze fills que tingueren Rafel Casanova i Solà de Sant Esteve, pagès de Moià, i Maria Comes i Sors. El seu pare havia estat cap del sometent i sotsveguer de Moià; Francesc de Casanova, germà hereu de Rafael, nomenat cavaller l'any 1703, es va casar amb Maria Teresa Sala i Calvó, filla del doctor en drets Josep Sala i de Miralles, domiciliat a Manresa.

Rafael Casanova estudià dret a Barcelona. L'any 1696 es casà amb Maria Bosch i Barba, vídua i hereva d'un important patrimoni a Barcelona i Sant Boi de Llobregat. El 30 de novembre de 1713 va ser elegit conseller en cap de Barcelona, càrrec que comportava també el comandament de la Coronela, la milícia gremial de la ciutat. L'11 de setembre de 1714, quan les tropes borbòniques estaven assaltant Barcelona, Rafael Casanova va ser ferit en combat.

Després de la capitulació de Barcelona va patir les represàlies de les autoritats borbòniques. A partir de 1715, Rafael Casanova va tornar a exercir d'advocat, fins que en els darrers anys de vida s'establí a la residència del seu fill, Can Barraquer, situada a Sant Boi de Llobregat. Va morir el 1743 en aquesta mateixa població.

4. La resistència a l'interior: el marquès del Poal i la fortalesa de Cardona

-La batalla de Talamanca

Els dies 13 i 14 d'agost de 1714, un mes abans de la capitulació de Barcelona, es va produir en els termes de Talamanca i de Monistrol de Calders la darrera batalla guanyada per l'exèrcit català contra les tropes borbòniques. La batalla es va

desenvolupar en un abrupte terreny delimitat pel castell i poble de Talamanca, al sud, i per la casa de Mussarra, ubicada en el terme de Monistrol de Calders, al nord.

Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal, era comandant en cap de l'exèrcit català i tenia sota les seves ordres tots els regiments de fusellers de muntanya i de tropes regulars que havien continuat lluitant en el bàndol austriacista després de l'evacuació dels exèrcits imperials de l'any 1713. El dia 13 d'agost es trobava al castell de Talamanca amb uns 2.500 combatents del seu exèrcit que ocupaven el castell i poble de Talamanca. El mateix dia es va presentar un nombrós exèrcit borbònic, a les ordres del conde de Montemar, amb més de 3.500 soldats, d'entre els quals uns 1.500 eren dragons de cavalleria. Els borbònics instal·laren el seu quartel a la casa de Mussarra i feren baixar per les abruptes carenes la seva infanteria en direcció a la riera amb l'objectiu d'atacar l'exèrcit català. Als peus de la riera de Talamanca, els regiments de fusellers de muntanya del marquès del Poal s'enfrontaren a la infanteria i als dragons borbònics, i s'inicià una dura batalla que s'allargà fins l'endemà, quan els catalans aconseguiren vèncer els borbònics i perseguir-los fins a Sant Llorenç Savall. El resultat de la batalla va ser d'unes 680 baixes, entre ferits i morts.

Aquesta va ser la darrera batalla guanyada per l'exèrcit català contra les tropes borbòniques. La victòria de Talamanca va ser considerable, i només la manca de munició va impedir al marquès del Poal aconseguir un èxit més gran. L'exèrcit català va retrobar a Talamanca una esperança per poder atacar el cordó del setge de Barcelona i entrar els socors a la ciutat, objectiu que no va arribar a prosperar.

-L'atac a la guarnició borbònica de Manresa

El 4 de setembre de 1714 el marquès del Poal, amb 400 combatents, va ocupar la ciutat de Manresa i en va atacar la seva guarnició borbònica. Aquesta es va fer forta als convents del Carme, Sant Domènec, Sant Francesc i la Seu. El dia 5, els combatents catalans del marquès del Poal intensificaren l'atac i es feren amb el control de la ciutat. Aconseguiren entrar a la Seu, on s'havia refugiat una part de la guarnició borbònica, que s'havia fortificat al campanar i les golfes. Per tal de poder-los vèncer, calaren foc a l'interior del temple, la qual cosa va produir molts estralls a la basílica. Una crònica coetània dels fets explica que "*foren destruïts tots els altars a excepció de l'altar major [...] quals foren posats en un munt dins el cor [...] i portaren molla llenya de dins i fora de la ciutat i la col·locaren junt amb els altars destruïts, pegant-hi després*

foc." La crònica continua afegint que "*si per resultat del foc no queda del tot destruïda tota l'església pot dir-se que fou un verdader miracle.*" La conseqüència immediata d'aquest incendi va ser la destrucció del cadirat gòtic del cor de l'església i dels vitralls dels finestrals, així com també la pèrdua irreparable de gairebé tots els retaules gòtics, renaixentistes i del primer barroc, que sembla ser que eren nombrosos.

En saber-se que el comte de Montemar i el brigadier José Vallejo venien en auxili de la guarnició assetjada de Manresa, els combatents del marquès del Poal abandonaren la ciutat. Una de les víctimes d'aquest combat va ser Félix Escalera, coronel del regiment de la Basilicata i governador de Manresa, que caigué mort als peus de la muralla del Carme.

-La capitulació de la fortalesa de Cardona

L'endemà de la derrota de Barcelona, el dia 12 de setembre de 1714, el duc de Berwick, com a comandant en cap de l'exèrcit borbònic, va sol·licitar l'entrega immediata de la fortalesa de Cardona com una de les condicions innegociables per evitar el pillatge de la soldadesca i la massacre indiscriminada dels defensors de la ciutat.

El 18 de setembre de 1714, una setmana després de la capitulació de Barcelona, Manuel Desvalls i de Vergós, governador de la fortalesa, i el conde de Montemar, com a comandant de les tropes borbòniques, pactaren una capitulació força generosa per a la guarnició de Cardona, en la qual es respectava per escrit la vida i les hisendes dels soldats i oficials que residien dins de la fortalesa i dels habitants de la vila de Cardona. D'entre els oficials que s'acolliren a la capitulació hi havia el mateix Manuel Desvalls i de Vergós, el seu germà Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal, el general de batalla Josep Moragues i Mas i la seva família, els oficials majors i coronels Pere Bricfeus, Francesc Busquets i Mitjans, Ermengol Amill, Martirià Masegur, Joan Vilar i Ferrer, Segimon Torres, Antoni Llorós i Jaume Molins.

Cardona va ser la darrera plaça militar catalana en caure sota el domini borbònic. La resistència de Cardona va representar la resistència d'aquells catalans que lluitaven per mantenir les constitucions i institucions catalanes, la resistència dels defensors de l'Estat català, d'aquells que van prendre les armes en defensa de la llibertat i de la sobirania que les tropes borbòniques acabaven d'arrabassar a tot el Principat de Catalunya.

5. El general Ignasi Picalqués i Viladoms

Al carrer de Vallfonollosa, molt a prop de la Baixada de la Seu, hi va néixer cap el 1663 el general austriacista Ignasi Picalqués i Viladoms, que va ser el primer sergent major del regiment de les Reials Guàrdies Catalanes, destacant pels seus mèrits en la defensa de Montjuïc durant el setge borbònic de 1706 i en la submissió de l'Aragó a favor de Carles III, l'arxiduc. L'any 1707 va ser ascendit a general de batalla i va ser nomenat governador de la ciutat i fronteres de Girona, havent de dirigir la defensa de la ciutat durant el setge de 1710-1711, que va acabar amb l'ocupació borbònica. L'any 1713 es va traslladar a la ciutat italiana de Gaetta (Regne de Nàpols), d'on en va ser governador fins l'any 1723, quan va morir.

El seu germà, Francesc Picalqués, també militar, va lluitar en el bàndol contrari. Va ser coronel d'un regiment de dragons de l'exèrcit borbònic i sembla ser que va morir lluitant a la batalla d'Almenar (1710).

6. Els combatents del Bages

Les poblacions del Bages van aportar nombrosos combatents en la Guerra de Successió. Aquests combatents formaven part de regiments de tropes regulars, miquelets o sometents. D'entre els regiments d'infanteria amb més presència bagenca en destacaven els de la Diputació de Catalunya, les Reials Guàrdies Catalanes i l'Excel·lentíssima Ciutat de Barcelona. El fet de ser la darrera zona de resistència va fer que molts combatents del Bages s'enrolessin en regiments de miquelets o fusellers de muntanya per mantenir viva la lluita fins al final. També la mobilització de sometents va ser molt important en les poblacions de la comarca. Manresa va participar molt activament en l'alçament de sometents per anar a Barcelona al final de l'estiu de 1705, a la primavera de 1706 i a Lleida la tardor de 1707.

A continuació es poden veure una sèrie de llistats dels combatents de la comarca que han estat localitzats en un intens treball de buidatge documental portat a terme pels historiadors Andrià Cases i Francesc Serra. El buidatge s'ha fet a partir dels llibres d'ingressos de l'Hospital de la Santa Creu, els llibres sacramentals de diverses parròquies catalanes i una intensiva recerca en manuals notariais de la comarca i documentació municipal de la ciutat de Manresa.